

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

หน้าที่หลักโดยทั่วไปของมหาวิทยาลัยอันได้แก่ การสอน การวิจัย การบริการชุมชนและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยสถานที่หรือองค์ประกอบต่าง ๆ ทางกายภาพภายในมหาวิทยาลัย เช่น อาคาร บาส์กิน ได้กล่าวไว้ว่า¹ ความสำเร็จในการจัดการศึกษา นอกจากจะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 อย่างคือ ผู้สอน ผู้เรียนและตัวความรู้แล้วยังขึ้นอยู่กับสิ่งที่มีส่วนส่งเสริมโดยทางอ้อมให้การจัดการศึกษาสำเร็จได้คือองค์ประกอบทางกายภาพสำหรับกิจกรรมต่อไปนี้คือ

Study and investigation.

Confrontation between the teacher and the taught.

Living and recreation.

แนวความคิดข้างต้นนี้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป และได้มีการจัดองค์ประกอบภายในมหาวิทยาลัยให้สอดคล้องกับระบบการศึกษาและการใช้สอย ในรูปของแผนผังแม่บท แผนผังแม่บทของมหาวิทยาลัยที่จัดทำในระยะสิบกว่าปีที่ผ่านมานี้มีแนวความคิดมุ่งไปในทางเดียวกันคือ ให้สอดคล้องกับระบบการศึกษาที่เปลี่ยนไปและมุ่งสนองประโยชน์ใช้สอยโดยให้เกิดการสูญเสียเปล่าของทรัพยากรน้อยที่สุด มูลเหตุสำคัญของ การเปลี่ยนแปลงของระบบการศึกษาและแนวความคิดใหม่ในการออกแบบผังแม่บทนี้ เกิดจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นสัดส่วนกลับกับทรัพยากรที่โลกผลิตได้ ประกอบกับได้เกิดสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำโดยทั่วไปซึ่งทำให้การให้บริการด้านอุดมศึกษาได้รับความกระทบกระเทือนไปด้วย จะเห็นได้ว่าประเทศต่างๆ เช่น สหรัฐอเมริกา

¹Samuel Baskin, Higher Education : Some Newer Developments
(New York : McGraw-Hill, 1965), p. 153.

ก็ยังให้การสนับสนุนด้านสภาพแวดล้อมกายภาพในมหาวิทยาลัยของรัฐได้เพียง 63% ของความต้องการทั้งหมด² ซึ่งปัญหาเช่นนี้ย่อมจะเกิดมากเป็นทวีคูณกับประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย

เมื่อประเทศต่าง ๆ จำเป็นต้องตัดทอนรายจ่ายทางด้านอุดมศึกษาลง ผู้บริหารมหาวิทยาลัยก็ได้มีการใช้มาตรการหลายอย่างเพื่อแก้ปัญหาให้มหาวิทยาลัยสามารถดำเนินกิจการไปได้ด้วยดี เช่น การกำหนดขนาดที่เหมาะสมของมหาวิทยาลัยแต่ละวิทยาเขต การรวมกลุ่มมหาวิทยาลัยหลาย ๆ แห่งให้มีศูนย์กลางบริหารร่วมกัน การเพิ่มประสิทธิภาพของผู้สอนและผู้เรียนสูงขึ้น การเลือกใช้เทคโนโลยีที่ทำให้การสอนและการบริหารเกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การเลือกระบบการเรียนแบบจุดภาคหรือศภาคแทนแบบทวิภาคกับการเปิดเรียนภาคฤดูร้อนให้ตรงตามวัตถุประสงค์ ซึ่งช่วยให้มหาวิทยาลัยสามารถรับนักศึกษาได้เพิ่มถึง 50% โดยไม่ต้องสร้างอาคารเพิ่ม การปรับปรุงหลักสูตรระดับก่อนอุดมศึกษาให้สอดคล้องกับระดับอุดมศึกษา และการจัดระบบบริหารมหาวิทยาลัยแบบ Function Oriented แทน Disciplined Oriented เป็นต้น

การวางแผนผังแม่บทของมหาวิทยาลัยก็เป็นอีกมาตรการหนึ่ง ที่ถูกนำมาใช้ควบคู่กับมาตรการอื่น ๆ ข้างต้น เพราะการที่มหาวิทยาลัยมีแผนผังแม่บทที่ดีนั้นช่วยให้สามารถขยายตัวได้อย่างมีระบบ การใช้สอยสภาพแวดล้อมกายภาพเป็นไปได้อย่างสะดวกและมีประสิทธิภาพสูง มีความยืดหยุ่นในการเปลี่ยนแปลงสูง และมีความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทำให้เกิดความงามและช่วยสร้างบรรยากาศในการเป็นมหาวิทยาลัยอีกทางหนึ่งด้วย

สำหรับประเทศไทย ผู้บริหารระดับสูงของการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้ให้ความสำคัญของแผนผังแม่บทมาเป็นเวลานานแล้ว ดังจะเห็นได้ว่ามหาวิทยาลัยในส่วนกลางส่วนมากได้ดำเนินการวางแผนผังแม่บทสำหรับตนเองไปแล้วไม่ในรูปของการปรับปรุงวิทยาเขตเดิม ก็เป็นการวางแผนผังแม่บทสำหรับวิทยาเขตใหม่ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒและมหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น

มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้รับการก่อตั้งใน พ.ศ. 2505 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการตื่นตัวกันมากในเรื่องการวางแผนผังแม่บทของมหาวิทยาลัย แต่เนื่องจากมหาวิทยาลัยขอนแก่นไม่มีการวางแผนเพื่อการขยายตัวทางด้านกายภาพอย่างถูกต้อง มหาวิทยาลัยขอนแก่นจึงเติบโตมาพร้อมกับสร้าง

² Ibid., p. 250.

ปัญหานานาประการ เช่น บางคณะวิชาตั้งอยู่ไกลกันมากทำให้ไม่สอดคล้องกับหลักสูตรส่วนที่มีการเรียน การสอนร่วมกัน หอสมุดและศูนย์กลางการบริหารตั้งอยู่ในตำแหน่งที่ไม่สะดวกแก่การใช้สอย เขต ศึกษที่ตั้งอยู่ไกลจากผู้ใช้ส่วนใหญ่มาก ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากสภาพเชิงลาดของพื้นที่เพื่อการสำรวจ อาคาร ทำให้เกิดปัญหาทางด้านระบายน้ำโลโครกในอนาคต ระบบสัญญาทำลายบรรยากาศของ การเรียนการสอนและสนับสนุนให้มีการใช้ยานยนต์เพื่อการสัญจรโดยเฉพาะเท่านั้น และโดยที่ มหาวิทยาลัยขอนแก่นในปัจจุบันยังมีจำนวนนักศึกษาไม่มากนักเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรของภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะต้องขยายตัวมากกว่าปัจจุบันหลายเท่า ถ้าหากไม่มีการ วางแผนเพื่อรับกับการขยายตัวดังกล่าวในอนาคตแล้ว ก็จะทำให้เกิดข้อจำกัดและอุปสรรคในการบริหาร มหาวิทยาลัยต่าง ๆ อีกมากมาย จนยากที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายแห่งปณิธาน ของการจัดตั้ง มหาวิทยาลัยขอนแก่นได้ ดังนั้นมหาวิทยาลัยขอนแก่นจึงจำเป็นต้องมีแผนผังแม่บทของตนเองโดย เร็ว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ดังได้กล่าวมาแล้วว่ามหาวิทยาลัยขอนแก่นได้เติบโตมานานกว่า 10 ปี โดยไม่มีแผนผัง แม่บท ดังนั้นสภาพแวดล้อมกายภาพในปัจจุบันจึงไม่เกื้อกูลให้การบริหารเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ สูงเท่าที่ควร งานวิจัยครั้งนี้จึงมีจุดประสงค์ที่จะ ศึกษาแนวทางการวางผังของมหาวิทยาลัยต่างๆ และ วางแผนผังแม่บทของมหาวิทยาลัยขอนแก่นอันประกอบด้วย

1. การกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการบริหารมหาวิทยาลัย ซึ่งได้แก่การศึกษาระบบ การศึกษา ระบบบริหารบุคคลากร ระบบการศึกษาระดับกลางภาพ
2. การกำหนดแนวทางสำหรับแก้ไขสภาพแวดล้อมเดิมให้สอดคล้องกับการบริหาร ไปริ แกรมการศึกษา และให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด
3. การกำหนดแนวทางของสภาพแวดล้อมใหม่ ให้เป็นไปอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับ การขยายตัวด้านอื่น ๆ ตามแผนพัฒนามหาวิทยาลัย
4. การกำหนดบรรทัดฐานและแนวทางเพื่อใช้ในการออกแบบรายละเอียดอาคารและ สำราญูปโภค

5. การกำหนดรูปแบบของแผนผังแม่บททางกายภาพของมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ขอบเขตของการวิจัย

1. เนื่องจากศูนย์แพทยศาสตร์มหาวิทาลัยขอนแก่น ซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลนิวซีแลนด์ในการช่วยออกแบบแผนผังแม่บทของศูนย์นี้ ได้ผ่านขั้นตอนการออกแบบและกำลังทำการก่อสร้างอยู่ การวิจัยครั้งนี้จึงไม่รวมหน่วยงานต่าง ๆ ที่อยู่ในศูนย์แพทยศาสตร์นอกจาก คณะพยาบาลศาสตร์ แต่จะพิจารณาให้ศูนย์แพทยศาสตร์มีโอกาสในการขยายตัวได้ และได้รับสิทธิและประโยชน์ทุกอย่างจากส่วนกลางเช่นเดียวกับหน่วยงานอื่น อย่างไรก็ตามผลกระทบต่อกันที่อาจเกิดขึ้นก็จะยึดถือประโยชน์โดยส่วนรวมของมหาวิทาลัยเป็นหลัก
2. ไม่รวมถึงการสัคเคหะการสำหรับอาจารย์ ข้าราชการและลูกจ้าง
3. ข้อมูลต่าง ๆ ที่ใช้ เป็นข้อมูลถึงปี 2522

ขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนและวิธีการของงานวิจัยครั้งนี้ เป็นไปตามรายละเอียดในภาพที่ 1 ซึ่งแสดงชนิด แหล่งและวิธีที่จะได้มาของข้อมูล ขั้นตอนการวิเคราะห์เพื่อนำผลไปทำโปรแกรมร่วมกับข้อพิจารณาอื่น ๆ แล้วสรุปเป็นแนวความคิดในการออกแบบหลาย ๆ ทางเลือกตามความเหมาะสมพร้อมประเมินผลถึงข้อดีและข้อเสียของทางเลือกเหล่านั้น เพื่อให้เห็นแนวทางของทางเลือกที่ดีที่สุด จากนั้นก็นำเอาทางเลือกที่ดีที่สุดไปทำแผนผังทางกายภาพแสดงการใช้ที่ดินการสัคระบบสัญจรและระบบสาธารณูปโภค แบ่งการก่อสร้างพร้อมประมาณค่าใช้จ่ายเป็นระยะ ๆ และทำข้อเสนอแนะด้านต่าง ๆ ที่จะทำให้งานแผนผังแม่บทสามารถบรรลุวัตถุประสงค์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

มหาวิทาลัยขอนแก่นจะได้รับประโยชน์โดยตรง และมหาวิทาลัยอื่น ๆ ซึ่งมีโครงการจะออกแบบแผนผังแม่บทจะได้ประโยชน์โดยทางอ้อม ตลอดจนบุคคลที่สนใจในงานลักษณะนี้จะสามารถใช้งานวิจัยนี้เป็นแนวทางเพื่อออกแบบวางผังได้ไม่มากก็น้อยเช่นเดียวกัน

ภาพที่ 1 ขั้นตอนและวิธีดำเนินงานออกแบบแผนผังแม่บท มหาวิทยาลัยขอนแก่น

